

A Rajk-modell: egy pedagógiai kísérlet és tapasztalatai

Bevezetés

Egy ország oktatási rendszerének színvonalát egyebek mellett a létező formák változatossága, az innovatív kísérletek befogadása is mélyen jellemzi. A szakkollégiumok valóban innovatív formák: bár természetesen más országokban is találhatók olyan intézmények, amelyek a hazai szakkollégiumok három markáns jellemzőjének, a szakmaiságnak, közösségiségnek és társadalmi érzékenységnek akár több vonásával is rendelkeznek, tapasztalataink szerint ezek integrált egységének megvalósítása hungaricum. Külön érdekességet és fontosságot ad a magyar szakkollégiumi rendszernek, hogy eredeti formájában alulról jövő kezdeményezésként jött létre, s bár évtizedek óta elismerten bizonyít, mind a mai napig lényegében javarészt állami támogatás nélkül működik. Lehet persze, hogy ez hasznára vált: a hazai felsőoktatás-irányítás több évtizedes cikk-cakkjainak kényszerű követése valószínűleg inkább ártott, mint használt volna a szakkollégiumi mozgalomnak.

Ugyanakkor a hazai, döntően államilag irányított felsőoktatás keretében sok egyetemen, főiskolán egyre nehezebb a jelenlegi, tulajdonképpen „túrt” kategóriában működni. Nagy szükség lenne arra, hogy a szakkollégiumok a tehetséggondozásnak ne csak szavakban legyenek elismert eszközei, hanem megkapják az eredményességet lehetővé tevő anyagi és erkölcsi támogatást. Szerencsétlen dolog, hogy miközben a társadalmi és technikai fejlődés egyre erőteljesebben hívja fel a figyelmet arra, hogy növekvő igény van és lesz a tömeges képzésen túl a kiemelkedő képességű, önálló gondolkodású, alkotóképes emberekre, hazánk felsőoktatása nem él azzal a „véletlen” szerencsével, hogy kialakult benne a szakkollégiumok erre alkalmas, sajátos rendszere.

Világos, hogy lényegesen több tudásra lenne szükség a szakkollégiumokról ahhoz, hogy példájuk szélesebb körben is hasznosulhasson. Ehhez szeretnénk e cikkel hozzájárulni. A szakkollégiumok sokfélék, s ez jó – nem gondoljuk, hogy a Rajk-modelljének követése lenne az egyetlen járható út. Úgy véljük azonban, hogy ez a modell már hosszabb távon is bizonyított, s ezért talán nem érdektelen jellemzőit másoknak is megfontolni.

A cikk keretében tárgyalt Rajk-modellt a következő ismérvekkel írhatjuk le:

- széleskörű autonómiával rendelkező felsőoktatási intézmény;
- tevékenysége értékközpontú, a kollégisták által elfogadott személyes és társadalmi értékek az alapja;
- működése a tagság öntevékenységre épül, amelyet diákönkormányzat irányít;
- az új tagok kiválasztása a mindenkori diákok joga és feladata, ennek előkészítése során fokozottan figyel a hátrányos helyzetű diákok esélyeinek biztosítására;
- tagjainak döntő hányada együtt lakik;
- a diákok folyamatos és színvonalas, általuk szabadon megválasztott témájú és formájú szakmai munkát végeznek, melyet a közösség által meghatározott kritériumok szerint ellenőriznek és értékelnek;
- a tagok társadalmi érzékenységét kifejező tényleges cselekvések, programok a közösségi lét integráns részét képezik.

Történeti áttekintés

A Rajk László Szakkollégium 1970 márciusában alakult meg, 25 alapító taggal, az akkori Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem (népszerű nevén a Közgáz) Veres Pálné utcai épületének néhány szobájában. A kitalálás és alapításfolyamatban kulcsszerepe volt a diákoknak, de az egyetem rektorának, Szabó Kálmánnak elkötelezett támogatása nélkül a Szakkollégium nem jöhetett volna létre.

A Szakkollégium (a hatvanas években egyáltalán nem természetesen adódó) gondolatának megfogadásához és megvalósításához az 1968-as gazdasági mechanizmus reform után kialakult viszonylag szabadabb társadalmi légkör három folyamánya vezetett el: egyrészt a Közgáz átfogó oktatási és működési reformja, másrészt az a felismerés, hogy az országban fájdalmas mértékben lelassult a társadalmi mobilitás, harmadrészt pedig a népi kollégiumi mozgalom tartalmi rehabilitációja. A Szakkollégium előképeként szervezeti-közösségi szinten a népi kollégiumok, szakmai vonatkozásban pedig az angol college-ok (s ehhez kapcsolódóan a történelmi Eötvös Collegium) jelentek meg, ezekből gyúrtuk össze a Szakkollégium modelljét.

A Közgáznak az akkori társadalmi viszonyokhoz képest általánosan is liberálisabb vezetése, élen a mindenkori rektorokkal az országos, vagy akár a budapesti helyzethez képest is nagyobb mozgásteret tett lehetővé a kurzusok tematikájában, az előadók meghívásában, a közösségi cselekményekben. Sokszor kellett az aktuális politikai nehézségekkel megküzdeni, de fontos és inspiráló érzés volt, hogy ez nem volt eredménytelen.

A szakmai és közösségi munka fókuszában, a hetvenes években a szocializmus reformjának közgazdasági és szociológiai lehetőségei álltak, kevesebb szó esett a politikai keretokről. Ez a helyzet gyorsan és radikálisan megváltozott a nyolcvanas évek fordulójától, amikor nem kevés belső és külső csatározás után lényegében a rendszerváltás lehetőségei kerültek előtérbe (akkor persze még nem tudtuk, hogy ezt így kell hívni). Ez megnyilvánult a kurzustematikákban, a rendezvények jellegében és meghívottjaiban, s elvezetett oda, hogy a nyolcvanas évek második felében a Rajk és a Bibó által vezetett szakkollégiumi mozgalom a rendszerváltás ténylegesen komoly tényezőjévé vált.

A rendszerváltás éveiben a Rajk gyorsan alkalmazkodott a helyzethez: tudatosan szakítottunk az intézményi politizálással, átszerveztük, profibb alapokra helyeztük a szakmai rendszerünket (amely, ezt fontos hangsúlyozni, nem szünetelt az aktív politi-

zálás éveiben sem: ugyanúgy megvoltak a kurzusok, TDK dolgozatok, előadások, mint korábban). Ebben a folyamatban jelentős szerepe volt a Soros Alapítványtól a szakmai munka finanszírozására kapott támogatásnak (amelyet sok éven át rendszeresen kapott három szakkollégium: a Rajk, a Bibó és a Széchenyi, s alkalmanként mások is). Hozzá kell tenni, hogy ehhez a támogatáshoz soha semmilyen beleszólási törekvés vagy kísérlet nem kapcsolódott. Innentől kezdve tudtunk tiszteletdíjat fizetni a kurzusvezetőinknek, s egyidejűleg jelentősen megnöveltük a tagokkal szembeni szakmai követelményeket is.

A szakmai munka fejlesztésének fontos alapelve volt, hogy a szakkollégisták mindig a nemzetközi élvonalat tekintsék mércének. Ennek megvalósításában sokat segített, hogy a rendszerváltást követően megélnék a nemzetközi, főleg európai csereprogramok, gyakoribbá váltak az ösztöndíjlehetőségek. Máig érvényes tendenciává vált, hogy alig van olyan rajkos, aki ne töltene legalább fél évet külföldi képzésen egyetemi pályafutása alatt. Különösen jelentős az a kilencvenes évek elején megindult tendencia, hogy arányaiban igen jelentős számú rajkos folytat további mester, vagy főleg PhD tanulmányokat a hazai végzés után, ráadásul a világ legjobb egyetemein. A Harvarddal, Berkeley-vel, Stanforddal, MIT-vel, Oxforddal, Barcelonával, Princetonnal kezdődő, és jócskán folytatódó impozáns lista azt igazolja, hogy a rajkos tanulmányokkal kiegészített Corvinus (emellett a későbbiekben CEU és ELTECON) képzés bárhol a világon versenyképes.

A világszínvonalért nemcsak kiutaztak diákjaink, hanem ide is hozták. 1995-ben alapítottuk meg a John von Neumann díjat, majd 2004-ben a Herbert Simon díjat: az előbbivel a közgazdaságtan, az utóbbival az üzleti tudományok azon világviszonylatban kiemelkedő képviselőit ismerjük el (a kollégiumi gyűlés gondosan előkészített döntése alapján), akiknek munkássága jelentős hatást gyakorol a kollégisták gondolkodására. A díjasok névsora számunkra is szinte hihetetlen: öt Nobel díjjal az élen valóban a világ legfelső szakmai elitje fogadta el meghívásunkat. A díjazottak egy nyilvános előadást és egy zártkörű (speciálisan erre felkészült diákoknak szóló) mesterkurzust tartanak Budapesten.

A kilencvenes és kétezres évek tapasztalatai szerint jórészt kudarcos egyetemi reformjai, a Corvinus-t, illetve jogelődjeit ért politikai támadások nagyon sok nehézséget okoztak a Rajk számára is. A Corvinuson megtapasztalt színvonalcsökkenés (amelynek legfontosabb okai között a megszüntetéssel, különböző szintű „integrációkkal” való fenyegetettség és a pénzügyi, személyi és tárgyi feltételek biztosítása nélkül megvalósult hallgatói létszámmelés játszott a főszerepet) oda vezetett, hogy a Rajknak vissza kellett térnie a 70-es, 80-as évek gyakorlatához és az egyetemi képzés továbbgondolására, kiegészítésére orientált kurzusok helyett nagy számban kell tartanunk az egyetemi képzés hiányosságait pótló kurzusokat is. Különösen jelentős hatása volt a Corvinus közgazdaságtani képzésében előállt irányváltásnak, aminek ellenhatásaként létrejött az ELTE közgazdaságtani képzése, ahonnan évek óta rendszeresen veszünk fel hallgatókat.

A rendszerváltást követően elkezdett terjedni hazánkban a szakkollégiumi mozgalom, s ez a folyamat ma is tart. Jelenleg több mint száz, magát szakkollégiumnak nevező intézmény van Magyarországon, és már a határon túl is. Sok vita övezi ma is azt, hogy melyek azok a kritériumok, amelyek alapján egy intézmény szakkollégiumnak tekinthető. A Rajk változó intenzitással vett részt ezekben a vitákban. Van egy következetesen képviselt álláspontunk, amely a kilencvenes évek elején a mozgalom akkori résztvevői által elfogadott „Szakkollégiumi Chartára” épül, ami a sok különböző háttérrel és motivációval létrejött szakkollégium jelentős része számára túlságosan szűk. Álláspontunk

szerint nagyon sok igen tiszteletre méltó és eredményes intézmény létezik és létezhet egymás mellett anélkül, hogy mindegyiket egy „szakkollégium” ernyő alá kellene besorolni. Meg kell jegyezni, hogy az egymást követő kormányzatok sok ígérettel, de kevés érdemi aktivitással inkább növelték, mintsem kisímították volna az ellentmondásokat. A Rajk – bármilyen stádiumban is voltak a mozgalmakon belüli viták – mindig aktív volt a kapcsolatok szervezésében. A rendszeres szakkollégium közti programok – köztük a NYATA-k (nyári találkozók) mellett kiemelendő, hogy a Rajk úttörő szerepet játszott abban, hogy több éves magányos rajkos tagság után az idéntől több hazai szakkollégium is tagja lett az európai szakkollégium-típusú szerveződések összefogó EUCA-nak (European University College Association). Tevékenységünk elismerését jelzi, hogy a Rajkot az EUCA Board-jának tagjává választották.

Az ezredforduló táján, az új évezred elején felerősödtek a kollégiumban az értékviták. A folyamatban lévő társadalmi változások sok tekintetben nem azokba az irányokba mutatnak, amelyeket a Rajk szellemisége alapján vártunk, reméltünk. Mivel a kollégium értékközpontú működése a szocializációs folyamataink központi eleme, a kollégiumon belüli és kívüli világ értékeinek divergálása frusztrációhoz, elbizonytalanodáshoz vezetett. Kiderült azonban, hogy az alappillérek nem környezetfüggőek; a szakmai elitképzésre szükség van, a közösségi életre örök igénye marad a korosztálynak és a társadalomban folyamatosan vannak kihívások, amikkel foglalkozni érdemes.

A Rajk alapelvei

A Rajk a tagjainak számára a felnőtté válás terepe. Ehhez kapcsolódik pedagógiai programja, struktúrája és kultúrája is.

A pedagógiai program alapjai

A Rajk egyetemi szakkollégium, ahol 19 – 25 éves diákok, fiatal felnőttek élnek szoros közösségben. A modell célja a személyiség kibontakoztatása és fejlesztése. Az intézmény természetesen tudatosan vállaltan is „hozott anyagból dolgozik;” ide közel kész személyiségek kerülnek be, meglévő társadalmi és családi háttérrel, egyéni életúttal. Egy diák mondását máig sokat idézik a tagjaink – éreznek igazságot benne: a Rajk szétszed darabokra és újra összerak. Ez semmiképp se jelenti, hogy a Rajk célja az egyének múltjának felülírása, nem törekszik tiszta lap nyitására! Épp ellenkezőleg, a sokféle hozott elem értékes alapanyag ebben a közösségben.

A Rajk pedagógiai-program kulcseleme, hogy minden esemény, tudás és érték élő közösségi élménybe ágyazódjon be, és valósan érzett, téttel járó kihívást jelentsen a tagok számára. A Rajk egy viszonylag zárt és szerető közösség, ahol az intézmény sok szempontból védi a diákokat, hogy kellő biztonságérzetük legyen a kockázatvállaláshoz, önkifejtéshez. Eközben mégis képes valósan tűnő tétet biztosítani az egyéni döntésekhez: a közösségi visszajelzések ereje olyan erős, hogy a résztvevők számára ez nem „játék” – a végzetek évtizedes távlatból is életük legintenzívebb élményeként hivatkoznak egyes rajkbéli konfliktusaikra.

A felnőtté válás nagy kérdése röviden, hogy miért érdemes és hogyan kellene élni.

- Van-e felelősségük, ráhatásuk az őket körülvevő világra?
- Mi az egyéni boldogság és a közösség viszonya?

- Mi a siker?
- Milyen anyagi jólétre számíthatnak és az anyagi javakat mire akarják használni?
- Mi az erkölcs, normák, értékek szerepe a személyes életükben?
- Milyen stílusban érdemes élni, mi a vagány?
- Hogyan éljék meg a nemiséget, társas kapcsolatokat? Milyen családot szeretnének építeni?

Szülők, vallások, celebek, véleményvezérek mondják el válaszaikat. Az érintett korosztály viszont saját válaszokat keres, amihez a kortársak véleménye a számára legmeghatározóbb: sok folyosói, hajnali beszélgetés forog ezek körül a kérdések körül.

Ráadásul nem elég saját válaszokat találni, képviselni és megvédeni azt, de fel kell készülni a folyamatos változásra is. Ezért nem az „iskola” feladata az „igazság” megmondása. Rajk-modell helyett azt képviseli, hogy a közösség használja fel az egyéni, akár külső véleményeket szabadon, és a belső vitái alapján kristályosodjanak ki az egyes tagok saját válaszai ezekben a „nagy” kérdésekben.

A Rajk nyitott, önálló véleményalkotást hangsúlyozó modelljével kapcsolatban gyakori kritika, hogy az ilyen intenzív közösség hiába nyitott és megengedő, mégis természetéből adódóan egyneműsít: miközben azt mondja, hogy bárki, bármit behozhat vagy gondolhat, a végén mégis mindenki azonos értékrendre jut. A Rajkkal kapcsolatban sokszor felmerül a vád, hogy eleve az intézményi berendezkedéséből, hagyományaiból fakadóan is „liberális” értékrendet sugároz.

Természetesen a Rajk egy értékközösség: még ha a közös értékek határai eléggé definiálatlanok is, a sok belső interakcióban kialakulnak közös normák. A Rajk hagyományaiból és különösen emberképéből valóban fakad egyfajta világnézet. Nehéz lenne ezt pusztán liberális jelzővel lefedni. Fontos elem az egyéni felelősség és szabadság eszménye ebben a világnézetben. Ugyanakkor legalább ilyen hangsúlyos a közösség szerepe: a mindennapi együttélés szinte kommunaszerű helyzeteket hoz időnként, de általánosságban is nagyon domináns vonal a közösségekben való gondolkodás és a felelősségvállalás. A Rajk hagyományainak igen erős eleme a nemzeti identitás megélése, és egyfajta patriotizmus hangsúlyozása is. Összességében elmondható, hogy a Rajk világnépe és hagyományai olyan komplexek, hogy bármilyen vallási-politikai beállítottságú egyén megtalálhatja a számára szimpatikus gyökereket, amelyekből saját értékvilágát és véleményeit levezetheti. Ezt igazolja a több évtized alatt végzett hallgatóink pályája is.)

Még ha a Rajk nem is ad kész és egyszerű választ az élet értelmére, de azt üzeni, hogy érdemes keresni. Nem csak lehetőségünk, de egyben feladatunk is, hogy értékítéletet alkossunk, illetve véleményt nyilvánítsunk a minket körülvevő eseményekről, döntésekről. A világ alkotó, cselekvő részei vagyunk, lehet és érdemes is hatni a világunkra, megtanulva ennek formáit, határait, felvállalva morális dilemmáit.

A rajkosok számára egyszerre megnyugtató és frusztráló kihívás ez – persze személyiségfüggő, kinél melyik az erősebb.

A három pillér

Kevés szlogen maradt fent évtizedekig a Rajk történetében. Ilyen az, hogy a Rajk tevékenysége három pillérré épül: szakmaiság, közösség, társadalmi érzékenység. Jellemző, hogy míg az első kettő; a „szakma” és a „közösség” stabil intézményrendszerrel és világos

tartalommal rendelkezik a tagság köztudatában, a 3. pillér mindig „válságban van.” Ennek oka, hogy nincs bejárattott kikövezett útja a cél elérésének: erre a pillérre igaz a leginkább, hogy „minden generációnak meg kell alkotnia a saját kollégiumát.”

A szakmaiság, mint legfőbb legitimációs pillér

A szakkollégium alapja a szakmai kiválóság ígérete. A szakkollégiumi modell történelmileg is elsősorban ebből fakadt, tehetséggondozásra, elitképzésre irányult. Ezt a korai célt tovább erősítette a felsőoktatás tömegesedése, ami természetszerűleg hozta létre az igényt, hogy az átlagosnál többet akaró diákok számára jöjjenek létre intézmények. A 90-es évek szakkollégiumi expanziójának is ez volt az egyik ösztönzője.

A szakmaiság a kollégiumon belül egyetemi képzésen túlmutató kurzusokban, folyamatosan megszervezett szakmai előadásokban, rendezvényekben és a tanulmányi versenyek – elsősorban a TDK, de számos más megmérettetés is ide tartozik – kiemelt szerepében jelenik meg.

A szikár számok nyelvén, a diákok jellemzően két szakkollégiumi kurzust vesznek fel félévente az egyetemi tanulmányaikon túl. Ezek egyenként heti két órás kiscsoportos (4-8 fős) találkozót és jelentős egyéni készülést jelentenek, félévenkénti beszámolóval, amelynek valamilyen saját produktum létrehozásán kell alapulnia.

A 90-100 diákunk évről-évre 30-40 TDK dolgozatot ír meg, amivel a Corvinus Egyetem TDK- helyezéseinek 10-20%-t szerzik meg (a Rajk a Corvinus nappali diákjainak 1,5%-át adja).

Évente átlagosan 50 szakmai előadás – közöttük a nemzetközi élvonalba tartozó tudósoké is – zajlik a kollégiumban.

A számok mögött rejlik a Rajk modell sajátossága, az, hogy a szakmaiság mélyen beágyazódik az öntevékenység, a verseny és az innováció értékrendszerébe.

A magyar felsőoktatásban sajnálatosan nagy hangsúlyt kap még ma is a diákok passzív szerepe melletti frontális tudásátadás. Az egyetemi szinten azonban már egyre kevésbé lehet egységes, kanonizált tudásról beszélni, inkább számos módszertan és tudományos iskola egymásra hatásának és versenyének lehetünk tanúi, melyek során a diák, a tanár és a téma mély egymásra találása vezethet a kiválósághoz.

A Rajkban egy kizárólag diákokból álló testület a Szakmai Munka Tanács (SZMT) szervezi a kurzusrendszert. Ők kérik fel előzetes igényfelmérés után a tanárokat pályázat beadására és csak az a kurzus indul el, amelyre legalább négy tag jelentkezik (a maximális létszám nyolc fő). A félévenként megvalósuló 20-25 kurzusból minden évben 4-5 új. Gyakorlatilag alig van olyan kurzustartó, aki folyamatosan képes megnyerni a szükséges számú hallgatót – talán emiatt nem alakul ki egyfajta „Rajk közgazdasági iskola” sajátos módszertannal és világnézettel (az utóbbi 3 évben összesen 90 tanárunk tanított legalább egyszer a Rajkban).

Ez a nagyon intenzíven versenyeztető közeg elég idegen a magyar felsőoktatástól, de komoly presztízt ad a tanárainknak, még ha néha nehezen fogadják, hogy akár sikeres évek után kikerülnek a rendszerből. Mivel ennek komoly hagyománya van, ezért mindenki tudja, hogy folyamatosan fejlesztenie kell a tematikát és a pedagógiai eszközeit. Felmerülhet a veszélye – a magyar felsőoktatás sok részében kialakuló „ti nem tanultok, mi nem tanítunk” rossz kompromisszumának; mi szorítaná a diákokat a nehéz kurzusok választására? A Rajkban komoly elismertsége van a „nehéz kurzusoknak,” ahol a nehéz

teljesítésnek a hiteles kurzustartó értelmet ad. Ez azért is érdekes, mert a kurzus nem teljesítésének komoly súlya van: két nem teljesítés automatikus kizárással jár, ami után a kollégiumi gyűlés kétharmados többséggel veheti csak vissza a hibázó tagot – ez mindig komoly közösségi tisztítótűz.

Közösségiség

A Rajk népi kollégiumi gyökerű hagyományainak egyik legfontosabbika, hogy a kollégium keretét nyújt az önfejlesztéshez, de nem paternalista módon, hanem a népi kollégiumok „neveletlenek nevelnek neveletleneket” elve alapján. Ez lényegében azt jelenti, hogy az ide bekerülő emberek személyiségjegyei és szocializációs háttére nagyon eltérő, de egyaránt értékes hozomány, amelynek alapján egymást befolyásolva, csiszolva válnak társadalmilag felelős értelmiségivé.

Strukturális elvek a felvételnél: a közösség összetétele

Aligha kell részletezni, hogy az említett csiszolódás lehetőségei nagymértékben függenek attól, mennyire sokszínű a kollégiumi közeg. Mivel a felvételi során minden jelentkezőnek azonos esélyt igyekszünk adni, a strukturális megfontolások inkább a felvételi előkészítés során játszanak nagy szerepet: melyek az agitáció célcsoportjai, milyen háttérrel rendelkező embereket szeretnénk nagyobb számban vonzani.

A Rajk értékrendjének egyik kulcseleme a társadalmi mobilitás elősegítése, az esélyki-egyenlítésre való törekvés, amihez működési modellünk szerint elengedhetetlenül szükséges a nagyon eltérő családi háttérű szakkollégisták együttműködése. (A Rajkban régóta bentlakó lehet minden kollégista, így a budapestiek is.) A szakkollégium fennállása óta folyamatosan voltak tagjaink között kedvező és kedvezőtlen otthoni adottságokkal idejövő emberek, s nagyon gyakran kiderült, hogy milyen sok dimenziós (az anyagi és szellemi javakhoz, kapcsolatokhoz, szocializációs helyzetekhez való hozzáférést magában foglaló) a „társadalmi háttér” kifejezés. Az eltérő szokások, értékek, amelyeket a különböző típusú településekről, háttérből érkezők hoznak magukkal, gyakran vezet először kölcsönös rácsodálkozásra, majd érdeklődésre, végül a szimpatikus, egyénhez illő elemek beépítésére.

Egy rajkos kurzusbeszámolóhoz (Debreczeni Dániel 2015) összeállított adatbázisban megvizsgáltuk, hogy a 2004–2014 között felvételiző hallgatók felvételét mennyiben befolyásolta a felvételiző szociológiai helyzete. Ez az elemzés betekintést nyújthat abba, hogy mennyiben érvényesülnek az felvételi elvek a Rajk tényleges gyakorlatában.

A felvételizőktől néhány alapvető statisztikai adatot megkérdezzünk minden alkalommal (nem, kor, középiskola típusa, egyetemi átlag, szülők végzettsége és foglalkozása, lakóhely, testvérek száma). Az elemzéshez logit modellt használtunk (ez a felvételi valószínűségét becsüli a felsorolt paraméterek alapján). 548 jelentkezőből 543 jelentkező adatait tudtuk felhasználni.

A várakozásoknak megfelelően a legtöbb szociológiai paraméternek nincs hatása a felvételi eredményre. Érdekes, hogy még a lakóhely típusa (Budapest, város, falu) vagy az iskolatípus sem!

Ugyanakkor az anya végzettsége (iskolában eltöltött évek száma) szignifikánsan negatív. A felvételizők többségének diplomás az édesanyja (79%) ám a felvételi kifejezetten támogatja az elsőgenerációs értelmiségi jelentkezőket.

Ezen kívül a felvételi idejéig elért egyetemi átlag szignifikáns még és pozitív. (Érdekes, hogy az egyetemi átlagot nem magyarázzák „hozott” szociológiai jellemzők a felvételizők között. Ez nyilván azért lehet, mert a Rajkba felvételizők eleve ambiciózusabbak, a rosszabb helyzetből jövők közül is csak azok próbálják meg a felvételit, akiknek az egyetemi tanulmányaikkal nincsenek gondjai).

Ezek az eredmények azt mutatják, hogy a Rajk felvételijében valóban megjelenik a sokszínűségi szempont, a mobilitás támogatása, és a teljesítmény-elv.

Ugyanakkor a modellnek nagyon alacsony az összesített magyarázó ereje, ami azt igazolja, hogy a mélyebb személyiségjegyek felülírják a hozott szociológiai helyzetet.

A közösségi élet jellemzői

Természetes, hogy minél több „felületen” érintkezhetnek egymással a diákok, annál gazdagabb a hatás, amit egymásra gyakorolnak, annál jobbak önfejlesztési lehetőségeik. Persze mindenkinek személyes döntése, hogy kikkel, milyen területen működik együtt, de a kollégium megteremti a lehetőséget arra, hogy ez a választás minél több és többféle lehetőségre terjedjen ki.

Szobáink öt emeleten helyezkednek el. Az emeleti élet az informális együttlétek, spontán közösségi és politikai viták elsődleges színtere, de emeletvacsorák, születésnapi bulik is összetartják az együttlakókat. Ezzel együtt a kapcsolódások sokszínűbbé tétele, a keveredés növelése érdekében célszerűnek tartjuk a szobák évenkénti újraelosztását. Az elhelyezésről végső soron a Diákbizottság (DB) dönt – az egyéni igények figyelembe vételével, persze a konfliktusok kezelése a diákvezetés mindenkor nagy próbája.

Szintén mindenki maga dönti el, milyen kurzusra jár, s ez nemcsak a kurzus tárgya miatt fontos, hanem azért is, mivel így dől el, kikkel dolgozik együtt egy féléven-éven át; ez csupán 80-100 emberrel való együttműködést igényel a teljes rajkos életút során. További sokoldalú interakció valósul meg azáltal, hogy a Rajk önszerveződő tevékenysége megkívánja az öngazgatás számos intézményének, tartós vagy időszakos bizottságainak működését. Ezek a bizottságok célirányos működésük mellett közösségi tartalmat is hordoznak, a rendszeres „hivatalos” összejöveteleik mellett gyakori teaházak, sörözések alkalmával. (A rajkos szlengben némi egyszerűsítéssel a teaházak a kollégiumban, a sörözések a kollégiumon kívül, többnyire késő este tartott, néhánytól egy-két tucatig terjedő résztvevővel rendezett megbeszélések „művésznevei.”)

Fontos kiemelni, hogy a közösségi élet alakulását nagymértékben befolyásolják a virtuális térben létrejövő kapcsolatok, működési elemek is. A mi tapasztalatunk szerint ezek nem gátolják, sőt, elősegítik a személyes kapcsolatok alakulását – amellett, hogy elengedhetetlen közegét jelentik a kollégiumi működés tartalmi és szervezeti megvalósításának. A száraz adatok ugyan sok mindent elfednek, de az internetes kommunikáció súlyát azért valamennyire jellemzi, hogy a Rajk intranetjére a 2014/15-ös tanévben 13 369 e-mail került. Ehhez hozzájön még a DB és a különböző egyéb bizottságok, illetve minden egyes kurzus saját csoportja. A Facebook szakkollégiumi oldalán, amelyet csak mostanában kezdtünk igazán használni, az elmúlt három évben 407 poszt jelent meg, amelyek 6056 hozzászólást vonzottak. A Rajk@czikkek oldalra egy év alatt 261 írás ke-

rült, amelyekhez 418 hozzászólás történt. A kollégiumi élet szervezettségét és dinamikáját egyszerűen lehetetlen lenne e platformok nélkül fenntartani.

A „3. pillér”: a társadalmi érzékenység (avagy „van-e a Rajknak önmagán túlmutató célja”?)

A társadalmi szerep sok vitát kiváltó kérdés. Az egyik álláspont szerint a Rajk egyedüli célja a tagjainak személyes fejlődése, boldogsága. A másik szélsőséges álláspont szerint a Rajk sok szempontból egyfajta közösen alakított „vallás” a tagok számára (saját értékekkel, hittel a „jó világról”, rituálékkal stb.), amely túlmutat az egyénen.

A Rajk története jelzi, hogy valójában a kettő egymást feltételezi. A felnőtté válás alapkérdése a miért és hogyan értelmes élni, egyszerűen nem válaszolható meg anélkül, hogy magunkon túlmutató célokban ne fürdessük meg válaszainkat.

A magyar iskolarendszer folyamatos felkészülés valamilyen próbatételre: vizsgára, felvételre, diplomára, ám ezek során elsikkad, hogy mi az egész valódi célja. Sok diáknak lehet az az érzése, hogy az iskola valami távoli jövőben elkezdődő életre készít fel. Ezt erősítik az olyan vélemények, hogy „a diákok dolga a tanulás,” „távol kell tartani a gyerekektől a politikát.” Valószínűleg ez már az általános vagy középiskolában is inkább káros infantilizálást eredményez.

A Rajk modellje szerint felnőtt, önálló emberré nem valami jövőbeli beavatási szertartás révén válunk, amire az iskola felkészít, hanem az életben való eligazodás gyakorlásával. A társadalmi érzékenység elvárása és ehhez kapcsolódóan a Rajk és a rajkosok magán túlmutató felelőssége pedagógiai eszköz is. (Nem véletlen, hogy a Rajk mintáját követő kollégiumok szinte mindegyike külön nevesíti ezt az öndefiníciójában. Ugyancsak érdekes, hogy az egyházi szakkollégiumoknál ezt időnként a „spiritualitás” gondolata váltja fel – ez is azt jelzi, hogy ez a „3. pillérnek” sokkal komolyabb szerepe van, ami korántsem merül ki a közéleti tájékozottság megszerzésében, vagy a kampányszerű önkénteskedésben.)

A rendszerváltást követő időszakban nem csekély nehézséget okozott a Rajk társadalmi szerepének újragondolása. Az intézményi politizálás tudatos visszaszorítása cezúrát jelentett a nyolcvanas évek gyakorlatához képest.

A társadalmi kérdések megvitatása természetesen továbbra is a Rajk alaptevékenységéhez tartozik: kurzusok, előadások, vitakörök foglalkoznak társadalmi, szakpolitikai vagy akár politikai témákkal. Ezen túlmutatóan keressük a gyakorlatban is megvalósítható akciókat, amelyekben eredményesen tudjuk közvetíteni a társadalmi érzékenység elvét a szakkollégisták számára, hogy egyúttal bemutathassuk, hogy a Rajk önmagán túlmutató társadalmi hatásokra is képes. Ezen kísérletek közül máig tovább él három szál.

Az egyik az egyetemre jutás elősegítése a hátrányos helyzetű fiatalok számára. Ez a már a Szakkollégium alapításakor is fontos gondolatkör nem veszített jelentőségéből az évek során. Ennek egyik legsikeresebb formája az immár negyedik éve működő Szabó Kálmán Tehetségprogram. Ennek keretében rajkosok visszalátogatnak középiskoláikba, s ott számukra megbízható értékítéletű volt tanáraik segítségével keresik azokat a diákokat, akiket képességeik eljuttathatnának az egyetemi pályára, de szociális helyzetük ezt nem tenné lehetővé. A programba bekerülő diákoknak a Rajk külön e célra elkülönített forrásokból biztosít egy tanéves tandíj összegének megfelelő támogatást, amennyiben sikerül az egyetemi felvételjük (ezt kiegészíti számos támogató, mentoráló program).

Egy másik, kevésbé látványosan, de folyamatosan jelen lévő társadalmi kérdés a roma népesség helyzete. Konferenciákkal, faluprogramokkal, diákok tanulmányainak segítségével próbálunk szerény eszközeinkkel segíteni.

A harmadik szál a közép-európai gondolat felszínén tartása. Ehhez kapcsolódva a legmarkánsabb fejlemény a két évente általunk megrendezett közép-európai diákkonferencia, amelynek több tucatnyi külföldi résztvevőjével a mindenkor aktuálisnak tartott témákban hangzanak el előadások, s folyik igen értékes személyes kapcsolatépítés.

A Rajk társadalmi beágyazottságának folyamatos megteremtése szempontjából kiemelkedően fontos a kollégisták által választott, tekintélyes közéleti személyiségekből álló Tanácsadó Testület, amely rendszeres üléseken foglal állást a kollégisták által kezdeményezett kérdésekben, s amelynek tagjaihoz személyesen is fordulhatunk.

A Rajk működési elvei

A Rajk mindennapi életét segíti megszervezni néhány széles körben elfogadott működési elv. Ezek alapján a tagok tudják, mi a szokásjog, mire számíthatnak konkrét helyzetekben.

Folyamatorientáltság

A működés legátfogóbb elve a folyamatorientáltság, persze az eredményesség elvárása mellett. Végső soron ez a legfontosabb jele annak, hogy oktatási-nevelő intézmény a Rajk. A végső cél az, hogy mindenből tanuljanak a tagjaink.

A folyamatorientáltság másik fontos következménye a közösségi beágyazottság, legitimitás nagyfokú elvárása. Ez felmerül pozíciók és különösen vezetői szerepek ellátása kapcsán: egyáltalán nem elég elérni a kitűzött célt, hanem azt a közösség számára elfogadottá is kell tenni, bevonva, motiválva a tagok szélesebb körét.

A kollégium 90-100 fős létszáma tudatosan vállalt, a rajkos működésnek megfelelő méretű közösséget ad. Még mindenki ismer mindenkit – legalább enyhe kötés van minden tag között, de már elég nagy a létszám ahhoz, hogy kisebb, szorosabban kapcsolódó társaságok is kialakuljanak (ezek ráadásul többszörösen átfedik egymást a különféle dimenziók tekintetében: (szintközösség, baráti társaságok, életkor stb.). Ez sajátos dinamikát visz a működésbe és jobban megalapozza egyes kezdeményezések, személyi ambíciók legitimitását. Számos programot vagy adott pozícióra jelentkező személyt egyes kiscsoportok tekintenek jelöltjüknek vagy szívügyüknek. Ahhoz, hogy kollégiumi szintű legitimitációt szerezzenek a kiscsoporti céljukhoz, több más csoportot is meg kell nyerni támogatóul.

Öntevékenység

A Rajkban csak az jön létre, amit a tagok megvalósítanak. Ennek az alapelvnek két fő üzenete van. Egyrészt személyes felelősségvállalásra ösztönöz. Ne várj, ne mutogass másra, ha szerinted valamire szükség van, kezd el megcsinálni, szervezz koalíciót, tematizáld, vidd a kollégium színe elé, valósítsd meg!

A másik üzenet az, hogy minden tag szabadon megvalósíthatja magát: a kollégium nyílt platform, amibe mindenki beviheti saját céljait. (A szűkös erőforrásokért – pénz, idő, figyelem – természetesen versenyeznek az önszerveződő programok.)

Szabálykövetés, méltányossági kérelmekkel

A Rajk a tagság által elfogadott Szervezeti és Működési Szabályzat alapján működik. A szabályokhoz való viszony a rajkos pedagógiai modell egyik sarkalatos pontja és a belső viták gyakori forrása. A közoktatásban jellemzően a diákoknak nincs ráhatása az intézmény szabályaira, passzív elfogadók csak. Ha a kívülről ráerőltetett szabályokkal szemben az egyén saját önérdeke feszül, akkor az ügyeskedés, szabálykerülés domináns választássá válhat (akár társadalmi szinten is). A Rajkban azt tapasztalhatják meg a tagok, hogy végső soron azért tartjuk be a szabályainkat, mert magunk hoztuk őket. Ha valamely szabály életszerűtlenné válik, vagy sérti az egyének érdekeit, akkor a szabály közösségi megváltoztatása lehet a megfelelő válasz.

Persze léteznek egyedi elbírálást igénylő ügyek, amikor valaki a szabály alóli felmentést kér, mert valamilyen komoly, előre nem látható körülmény merül fel. Ennek formája a méltányossági kérelem. A Rajkban erre gyakorlatilag minden szabályunkkal kapcsolatban van lehetőség. Alapelv (és részletesen szabályozott) hogy a méltányossági kérelem elfogadásának komoly – az esetileg felfüggeszteni kíván szabály súlyához mérhető – ára legyen. Az SZMSZ-be foglalt szabályokhoz kapcsolódó méltányossági kérelmeket például a Kollégium Gyűlés 2/3-os többséggel fogadhatja el – ilyen esetek rendszeresen, de nem túl gyakran fordulnak elő, mindig komoly vitát váltva ki. A méltányossági kérelmek finom szabályozása: azt üzeni, hogy törekedni kell jó szabályokat hozni és azokat betartani, de figyelembe kell venni az élet komplexitását is: a szabályok nem mentesítenek a döntések alól, hanem segítik azt.

Szocializáció és a „kollégiumi pályáiv”

A szakkollégiumok általános kihívása, hogy úgy kell stabil szervezeti kultúrát kiépíteniük, hogy közben a tagság nagyon gyorsan cserélődik. Ezért különösen fontos a „rajkos szocializáció” az újonnan felvettek (Rajkos szlengben ŰF-ek) számára. Ez mára nagyon komplex rendszerré vált. Az ŰF-ek első élménye, hogy a felvételi döntést követő este megünnepeljük őket (ez rendszerint valamilyen szürreális helyszínen – mostanság egy elhagyott külvárosi gyárépületben történik). Az egész rajkos első évben a tagok kiemelt figyelmet kapnak, és gyorsan intézményi felelősséget is:

- Két hónap után az évfolyam maga közül választ két delegáltat a DB-be. A delegáltak kiválasztása a kollégium közössége előtt zajlik, de csak az ŰF-ek szólnak hozzá és szavaznak.
- Számos fontos közösségi esemény szervezőit (Téli és Nyári Tábor, Udvarbál stb.) az ŰF évfolyam adja (jellemzően informális keretek között osztják el ezeket a feladatokat).

E megbízások általános üzenete az, hogy teljes jogú, felelős tagjai, a kollégium jövőjének és jelenének letéteményesei lettek. A felsőbb évesek számára kifejezetten erős, informális közösségi elvárás, hogy foglalkozzanak az ŰF-ekkel. Ugyanakkor a számonkérés szempontjából és a kritikai visszajelzésekkel kapcsolatban az első rajkos év védett státuszt biztosít; mindenkiben hiszünk, hogy a maga sajátos útkeresésében megtalálja a maga saját rajkos modelljét.

A kollégiumban a 2. és 3. évesek a kollégium megvalósítói – elsősorban ebben a korban választják meg őket formális pozíciókba, ekkor kapnak kemény személyes visszajelzéseket. Az öreg kollégistákkal szembeni hagyományos szerepelvárás főbb elemei a követke-

zők: a külvilág felé is értékes szakmai eredmények elérése, a nagyobb ívű stratégiai és elvi vitákban való aktív részvétel és a fiatalabbak szocializációja.

Mindez a szervezet működése során erős szívóhatást fejt ki: folyamatosan változó szerepekben találják magukat a tagok.

Sok szakkollégium küzd azzal a problémával, hogy a tagság „aktív” életszakasza rövid, az idősebbek már inkább elmennek dolgozni, kipörögnek a közösségi áramlásból. A Rajk-modellben tudatosan törekszünk arra, hogy a teljes pályát fussa be a tagság. Ez sok szempontból ellene szól a hazai felsőoktatás bachelor-master struktúrájának. A hazai felsőoktatási stratégia és az egyes intézmények számára is fontos kihívás, hogy a felsőoktatási intézmények mester szinten a nemzetközi versenyben milyen értékajánlatot tudnak nyújtani.

Az eddigi tapasztalatok szerint a tagságunk a hazai mesterkínálat mellett dönt, jó részt azért, mert nem akarja a kollégiumi pályáját feladni. Ezt ellentételezi az, hogy nagyon erős a CEMS-CEU-Erasmus ösztöndíjak iránti kereslet. Erős alapot jelent tehát a rajkosok itt tartásához az a kimondott, s a valóságban is igazolódni látszó tétel, hogy a hazai master+rajkos diploma együttesen felér egy komoly külföldi masterrel.

A kollégiumi élet szervezése, a szervezeti struktúra

Az önszerveződés, a folyamatorientáltság, a méltányossági kérelmek mind nagyfokú belső szervezeti rugalmasságot igényelnek. Ugyanakkor ez csak akkor tartható fent, ha vannak biztos pontok, amelyek mindenki számára meghatározzák a kollégiumi élet kereteit, ívét. Ezek létét írott és íratlan szabályaink, s nem kis mértékben hagyományaink határozzák meg. A kollégiumi programkínálat számos eleme: koligvülések, fő táborok, előre látható programok adják a „Nefelejts”-et, ami meghúzza az adott félév ívét, s amelyhez mindenki illesztheti személyes programjait.

A Rajk küldetéséből egyenesen következik, hogy a tagság demokratikusan választott testületei döntenek minden működési kérdésben. A kollégium három nem diák tagjának (elnök, igazgató és a nevelőtanár) ugyanúgy egy szavazati joga van, mint bármely diáknak. Szerepük inkább a folytonosság biztosítása, a mentorálás és a kollégium kifelé történő képviselete. Természetesen ezekre a pozíciókra is a diákok keresnek jelentkezőket, majd választanak közülük.

A különböző testületek – a kollégium sokrétű tagoltságának és sokirányú működésének megfelelően jellemzően horizontális struktúrát képeznek, melyben az egyes testületek közötti viszony alig hierarchizált, a munkamegosztás döntően funkcionális.

Ennek a struktúrának sajátos jelleget ad, hogy a Rajknak egyidejűleg kell megvalósítania a szervezeti és a közösségi működést. Ez természetesen erősen lazítja a szervezeti fegyelmet, ugyanakkor jelentős terepet ad az egyéni kezdeményezéseknek, kreativitásnak. A szigorúan szabályozott demokratikus választási rendszer erős legitimitást ad az egyes testületeknek, ami természetesen megnöveli ezek mozgásterét, lehetővé téve, hogy ne merev szabályok domináljanak, hanem a tagság konkrét elgondolásaihoz rugalmasan alkalmazkodó működésmód alakuljon ki.

Ez a működési logika természetesen számos értelmezési, helyzetértékelési vitának ad teret. A kollégium alapelveiből kifejezetten következnek ezek a viták, hiszen ezek teszik lehetővé azt, hogy az emberek magukénak érezzék, és állandóan jobbítani akarják a szervezeti működést. A Rajk nagyon sokat foglalkozik saját magával: a visszacsatolásoknak,

értékeléseknek, tervek kialakításának eseményei a kollégium mindennapjaihoz tartoznak. Ennek a folyamatnak a következménye, hogy miközben a Rajk alapelvei, tevékenységének fő pillérei első látásra alig különböznek az alapításkor megfogalmazottaktól, a való működés az évek során fokozatosan (a külső feltételek és a tagság igényei mentén) formálódott, s mára sokkal komplexebbé vált.

A szervezeti élet csúcán a Kollégiumi Gyűlés helyezkedik el. A szavazóképesség határa az összetagság 75%-a, amit keményen betartunk (a néha hajnalig tartó gyűlések egy-egy szakaszában ez nem könnyű). Évente 6-7 kollégiumi gyűlést tartunk, s annak számát a Nyári Tábor teljes időtartama is. A kollégiumi gyűlésnek bármilyen kérdést jogában áll napirendre tűzni (a Diákbizottság, vagy a kollégisták 20%-nak javaslatára), s lényegében itt dőlnek el a stratégiai kérdések – rendszerint alapos előkészítés után. A kollégiumi gyűlés (amelyet a Diákbizottság titkára vezet) 2/3-os többséggel változtathatja meg a Szervezeti és Működési Szabályzatot (SZMSZ).

A kollégium operatív vezetését egy időközönként változó, 6-8 tartósan működő, és igen sok ad-hoc bizottságból álló hálózat látja el, amelynek kollégiumi életpályája során hosszabb-rövidebb időre szinte minden rajkos részévé válik.

E bizottságok között kiemelt szerepe van a Diákbizottságnak (DB), amelyet a kollégiumi gyűlés választ évente; hét diák, az igazgató és a nevelőtanár alkotja. A DB hetente tartott 5-6 órás ülésein (amelyeket a titkár vezet) a kollégiumi élet teljességét átfogja. A DB nem egy "értekezlet" sokkal inkább egy hőmpolygó fórum, ahol a tagság jelentős része megfordul. A DB minden héten értékeli az előző hét eseményeit (ez rendkívül fontos visszacsatolás, általában egy-másfél órát tart). A DB állítja össze a programokat hosszú- és rövidtávra, koordinálja a kollégium további bizottságainak működését, kezeli a személyi ügyeket, dönt a pénzügyi kérdésekben, vitákat kezdeményez a kollégiumban felmerült elvi kérdésekről, dönt a szobaelhelyezésekről; a döntések többségi szavazással születnek. Azt, hogy a DB egyszerre fórum és döntéshozó szerv, nem mindig könnyű összehangolni. Mindenesetre úgy véljük, hogy a rajkos modell sikerének egyik kulcsa a DB feladatkörének és működési módjának helyes kialakítása volt.

A kollégiumi gyűlés által választott Szakmai Munka Tanácsának felelősségi körébe tartozik a kollégiumban folyó szakmai munka valamennyi tartalmi és szervezési kérdésének kezelése. Feladataik között szerepel a kurzusok megszervezése és monitorozása, az egyéni szakmai beszámolók értékelése, a Neumann- és Simon-díjasok választásának előkészítése, látogatásuk szakmai tartalmának felügyelete.

A hat diákból és az igazgatóból álló Felvételi Bizottságot is a kollégiumi gyűlés választja minden évben. Teljes jogkörrel rendelkezik a felvétel lebonyolításában. A felvételi egy kérdőívből és egy szóbeliből áll. A felvehető új tagok számáról a kollégiumi gyűlés dönt, a kérdőívek tartalmát a kollégisták többlépcsős folyamatban, közösségi vitákban alakítják ki, a szóbeli fordulón pedig valamennyi jelenlegi és volt szakkollégista részt vehet – erős tehát a közösségi kontroll, de a döntés maga csak a bizottság hét tagjának szavazatán múlik.

További fontos állandó bizottság a Rajkban a VOSZK-munkacsoport (amely a volt szakkollégistákkal való kapcsolatot szervezi), a Pénzügyi Bizottság (a pénzszedés és a gazdálkodás operatív megszervezésére), a Lakóbizottság (amely az épület működtetését segíti elő, a főállású gondnokkal karöltve) – a kollégiumot segíti még egy állandó főállású adminisztratív munkatárs, aki a számviteli feladatokat látja el. Az egyes nagyobb léptékű

események szervezését ad hoc csoportok végzik, amelyek mind a DB-hez vannak becsatolva.

A kollégiumi tevékenység szervezésének integráns része a működéshez szükséges pénzügyi fedezet biztosítása. Elmondható, hogy a kollégium soha nem dűskált a pénzben, de legfontosabb céljainkra mindig megteremtettük a fedezetet. Ez gyakran járt sok munkával, de soha nem tettünk elvi kompromisszumokat a pénzszerzés érdekében, még ha ez a múltban és a jelenben is több alkalommal hozta hátrányos helyzetbe a kollégiumot. A finanszírozásunk alapjait (jelenlegi súlyuk szerinti sorrendben) a mindenkori tagság befizetése, az alumni támogatása, az állami fejkvóta, pályázati pénzek, a kollégisták által megbízási szerződéssel végzett munkák ellenértéke, és az épületfenntartáshoz történő eseti egyetemi támogatások jelentik.

Az alumni

A Rajkban eddig közel 800-an végeztek. Már a legelső végzős évfolyam megalapította (akkor jogi keretek hiányában informálisan) a Volt Szakkollégisták Körét (Voszk), és idővel ennek szervezeti keretei (egyesület) is kialakultak. Az összetartás érzésének erősését jelzi a hamar kialakult „a rajkosság egy életre szól” szlogen. A Voszk azért is fontos, mert minden „iskola” társadalmi beágyazottságának megteremtésében meghatározó szerep van az aluminnak. Erős és élő alumni nélkül minden új „iskola” csak momentum, amelyet könnyen elsodor, felülír vagy megszüntet a külvilág. A Voszk sokszínű: a fiatalabbak visszajárnak bulizni, a gyerekeseknek gyereknapot tartunk (ilyenkor 40-60 gyerek rohagál az épületben a homokozó és a kollégistákkal való társasjátékozás színhelyei között), a más „szubkultúrákhoz” tartozó öregdiákoknak ultiversenyt, közös kosarazást, vagy focit szervezünk. Visszajárnak az előadásokra vagy épp előadni, tanítani vagy háborogni a világon. Szakmai rendszerünkben kurzusvezetői, konzulensi, opponensi szerepekben nélkülözhetetlen a részvételük. Gyakran kérünk tőlük tanácsot, egyénenként, vagy „kerekasztalok” keretében. Büszkék vagyunk a volt szakkollégistáinkra.

A Rajk-modell üzenete

A Rajk-modell organikusan alakult, döntően az éppen érzékelt külső környezet impulzusaira, hibáira-hiányosságaira adott válaszok útján. Állandó belső kérdésünk volt, hogy ez az egész modell csak egy átmeneti torzult világra adott válasz-e; kell-e Rajk, ha már nincs diktatúra, ha jó lesz az egyetem, ha mindenki számára elérhetőek lesznek a legjobb lehetőségek – még ha csak külföldön is?

Mára arra jutottunk, hogy a sok kényszerhelyzet kitermelt egy maradandó pedagógiai innovációt, amit bátran felvállalhatunk, mert túlnőtt a létrejöttét kiváltó körülményeken.

A Rajk-modell szerepe a felsőoktatásban

A hazai felsőoktatás számára komoly kihívást jelent a nemzetközi verseny. Ma ezt még talán nem igazán érzik a vezető intézmények, mert a másodvonalbeli (egyébként helyi szinten nagyon fontos társadalmi funkciót betöltő) intézményektől tömegesen vonzanak el hallgatókat, de a középiskolások legjobbjai között egyre inkább leértékelődik a hazai felsőoktatás. Ez öngerjesztő folyamattá válhat, ami azt eredményezi, hogy hazai egyetem

egyszerűen nem csábító; ha nem ide jön a hazai elit, akkor a hazai középosztály is inkább az (egyébként sokszor másodvonalbeli) külföldi lehetőségeket kezdi keresni.

Mindeközben drámaian beszűkülnek a hazai egyetemeinken a társadalmi mobilitás lehetőségei – jórészt a közoktatás általános problémái miatt is.

Erre erős, innovatív választ tudna adni a Rajk-modell kiterjesztése. Egyetemeink fejlesztendő erős alap- és tömegképzése akkor válhat nemzetközileg is versenyképessé, ha a diákok bekerülhetnek olyan személyes nevelési-közösségi elitképzésekbe is, amit a szakkollégiumok képesek nyújtani. Ennek szervezeti-intézményi megoldását keresve hamar eljutunk az angol college- szisztémához. A szakkollégiumok természetes támogatói, sőt megélői minden egyéb kiválósági kezdeményezésnek (CEMS, nemzetközi kapcsolatok, TDK, tantárgyfejlesztés stb.) Ezek nem kiváltói, hanem kiegészítői a szakkollégiumoknak, abban az értelemben, hogy a szakkollégium adják azt az élő közeget, amely ezeket az oktatási innovációkat értékeli, használja, fejleszti.

A Rajk-modell a közoktatásban

A szakkollégium a felnőtté válás pedagógiai szituációjára jött létre, de számos eleme a korábbi életszakaszokban is hasznos lehet. A hazai közoktatásban a Rajk-modell elemeit hasznosítani lehet:

- A közoktatás kollégiumaiban: a Rajk-modellnek az adott korosztályhoz igazítása páratlan lehetőséget kínálhat arra, hogy a meglévő együttélés igazi élménypedagógiai elemmé váljon.
- Közösség szervezés: a rajkos-modell számos eleme minimális igazítással hozzájárulhat a középiskolai diákélet vitalizálásához.
- Iskola és gyakorlat: a közoktatással kapcsolatos egyik visszatérő kritika a gyakorlat-orientáltság hiánya. E tekintetben a szakkollégiumi modell mélyebben beágyazott élményt nyújthat. Az igazi gyakorlat a diákoknak a saját tevékenységük önálló megszerzése, a döntéshozatal gyakorlása.

A szakkollégium a pedagógiában

A szakkollégiumi modellt, ezt a speciális hazai innovációt korántsem kutatták eléggé a hazai pedagógiában, miközben hosszú idő óta valós igényeket elégít ki és meggyőző eredményei vannak. Az ehhez hasonló, az élet által kitermelt jó példákat hozzáférhetővé kell tenni a szakma (ez esetben a pedagógia, az oktatásszervezés) számára. Minden szakkollégium természetesen befelé fordul és önmagát egyedinek érző szervezet, de egyfajta élő laboratórium is. Kihagyott lehetőség, ha az eredmények nem csatornázódnak be a szakma diskurzusába.

Zárszó

Hiszünk abban, hogy a Rajk eredményes pedagógiai kísérlet, amely például szolgálhat. Számunkra ezt bizonyítja:

- a diákok szakmai kiválóságát jelző eredmények,
- a jelentkezők stabilan nagy száma (2,5-3 szoros túljelentkezés),
- a volt szakkollégisták kötődése a Rajkhoz,

- ♦ a kurzusvezetésre jelentkező tanárok,
- ♦ számos fiatalabb szakkollégium felhasználta tapasztalatainkat – a modell más szakterületeken, más egyetemek mellett is működőképes.

Mindez már 46 éve stabilan működik.

A hazai felsőoktatás sok kihívással, elvárással néz szembe:

- ♦ A szükséges tömegképzés mellett a tehetséggondozás, a speciális igények kiszolgálása és a szakmai munkában a személyesség megtartása,
- ♦ a társadalmi mobilitás lehetőségének fenntartása a társadalmi kohézió erősítése mellett,
- ♦ nemzetközi versenyképesség elérése, a hazai hallgatók számára legyen megfelelő magyarországi felsőoktatási lehetőség, sőt, ez külföldi diákok számára is legyen csábító.

A szakkollégiumi modell alapja, hogy nem ugyanazt a megoldást kell használni minden problémára, hanem szabad teret kell engedni az innovációknak. Úgy véljük, az emberek joggal láthatnak ebben az intézménytípusban egy olyan nyitott és egyben kreatív példaként szolgáló platformot, amely bár magával is folyamatosan meg hasonul, állandóan változik, mégis erős, érzékeny válaszokat képes adni az aktuális kihívásokra.